

YAŞLILIK SİGORTASI

Doç.Dr.Gülbiye Yenimahalleli Yaşar
Ankara Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi

-
- ✘ Yaşlılık, belirli bir yaşa ulaştıktan sonra, çalışma gücünü kısmen veya tamamen yitirdiği için kendi isteği ile çalışma yaşamından ayrılma, sürekli bir gelirden vazgeçmek demektir.
 - ✘ Yaşlılık sigortası, belirli bir yaşa ulaşması nedeniyle çalışma gücünü kısmen veya tamamen yitiren sigortalıya, ömrünün geri kalan kısmında geçimini sağlamak amacıyla sürekli bir gelir sağlamayı amaçlar.
 - ✘ Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) istatistiklerine göre, Mayıs 2012 tarihi itibarıyla 6.930.660 kişi yaşlılık aylığı almaktadır.

YAŞLILIK SIGORTASINDAN SAĞLANAN HAKLAR VE YARARLANMA KOŞULLARI

5510 sayılı Yasa kapsamında yaşlılık sigortasından sigortalıya sağlanan haklar;

- yaşlılık aylığı bağlanması ve
- toptan ödeme yapılmasıdır.

Toptan ödeme, aylık bağlanma koşullarını gerçekleştiremeyen sigortalılara, işten ayrıldıklarında, ödemiş oldukları maluliyet, yaşlılık ve ölüm sigortaları primlerinin istekleri halinde geri verilmesidir (m.28).

Yaşlılık aylığı alanlar ve bakmakla yükümlü olduğu kişiler genel sağlık sigortalısı sayılmakta olup, herhangi bir GSS primi ödemediği sağlık hizmetlerinden yararlanmaktadırlar.

5510 sayılı Yasa yürürlüğe girmeden önce kamu görevlisi olarak çalışmaya başlayanlar, emekli olduklarında 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Yasası kapsamında emekli ikramiyesinden yararlanırlar.

YAŞLILIK AYLIĞINDAN YARARLANMA KOŞULLARI

- ✘ Yaşlılık aylığından yararlanabilmek için bazı koşulların yerine getirilmiş olması gereklidir. Bu koşullar;
 - belli bir yaşa ulaşmış olma,
 - belirli bir sigortalılık süresine sahip olma,
 - belirli bir prim ödeme gün sayısına sahip olma,
 - işten ayrılma,
 - Kuruma yazılı olarak başvurmadır.

YAŞ, SIGORTALILIK SÜRESİ VE PRIM KOŞULLARI

- ✘ Emeklilik aylığına hak kazanma koşulları açısından 4447 sayılı Yasanın yürürlüğe girdiği 08.09.1999 tarih ile 5510 sayılı Yasanın yürürlüğe girdiği 01.05.2008 tarihleri önem taşımaktadır.
- ✘ 4447 sayılı Yasa'dan (08.09.1999)önce;
 - kadın ise 20, erkek ise 25 yıl sigortalı olarak çalışmak ve toplam 5000 gün maluliyet, yaşlılık ve ölüm sigortası primi ödemiş olmak veya
 - kadın ise 50, erkek ise 55 yaşını doldurmuş, 3600 gün maluliyet, yaşlılık ve ölüm sigortası primi ödemiş olmak ve 15 yıldan beri sigortalı bulunmak, yaşlılık aylığına hak kazanılabilmek için yeterli idi.

-
- ✘ 4447 sayılı Yasa ile yaşlılık aylığı koşulları ağırlaştırılmıştır. Buna göre sigortalının;
 - kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını doldurmuş olması ve en az 7000 gün veya
 - kadın ise 58, erkek ise 60 yaşının doldurmuş olması, 25 yıldan beri sigortalı bulunması ve en az 4500 gün maluliyet, yaşlılık ve ölüm sigortası primi ödemiş olması aranmıştır.

-
- ✘ 4447 sayılı Yasanın yürürlüğe girdiği tarihten önce sigortalı olanlar için ise kademeli bir geçiş öngörülmüştür.
 - ✘ 5510 sayılı Yasa yaşlılık aylığı koşullarını daha da ağırlaştırmıştır. Yasanın 28.maddesi uyarınca, 30.04.2008 tarihinden sonra ilk defa sigortalı olarak çalışmaya başlayanlara;
 - kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını doldurmuş olmaları ve
 - en az 9000 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olması şartıyla yaşlılık aylığı bağlanır. Ancak, hizmet sözleşmesi ile çalışan sigortalılar için prim gün sayısı şartı 7200 gün olarak uygulanır.

-
- ✘ Yaş koşulu 2036 yılına kadar değişmeyip kadınlar için 58, erkekler için 60 olarak kalacaktır. Bu tarihten 2048 yılına kadar kademeli olarak artırılabacaktır:
 - 1/1/2036 ilâ 31/12/2037 tarihleri arasında kadın için 59, erkek için 61,
 - 1/1/2038 ilâ 31/12/2039 tarihleri arasında kadın için 60, erkek için 62,
 - 1/1/2040 ilâ 31/12/2041 tarihleri arasında kadın için 61, erkek için 63,
 - 1/1/2042 ilâ 31/12/2043 tarihleri arasında kadın için 62, erkek için 64,
 - 1/1/2044 ilâ 31/12/2045 tarihleri arasında kadın için 63, erkek için 65,
 - 1/1/2046 ilâ 31/12/2047 tarihleri arasında kadın için 64, erkek için 65,
 - 1/1/2048 tarihinden itibaren ise kadın ve erkek için 65 olarak uygulanacaktır (m.28).

-
- ✘ Yaş düzenlemesi ile ilgili iki önemli özellik söz konusudur. Birincisi, kadın ve erkek için aranan yaş koşulunun 1948 tarihinden itibaren ilk kez eşitlenmesidir. İkincisi ise sosyal güvenlik tarihimizde ilk kez bu kadar uzun bir dönem için düzenleme yapılmasıdır. 5510 sayılı Yasa'nın yürürlük tarihi olan 2008 yılı dikkate alındığında tam olarak kırk yıl sonrası için bir düzenleme yapılmıştır.
 - ✘ Yaş kademelendirilmesini içeren bu düzenlemenin nüfus yapısı, yaşam kalitesi, ölüm oranları, ortalama yaşam süresi, kadın erkek oranları gibi bilimsel verileri dikkate almaması önemli bir eleştiri konusu olmuştur (Okur, 2006:110).

-
- ✘ 5510 sayılı Yasa kapsamında kamu görevlileri dışındaki sigortalılar için zorunlu emeklilik yaşı yoktur. Kamu görevlileri dışındaki sigortalılardan yaşlılık aylığı koşullarını taşıyanlar, talep etmedikleri sürece Kurum tarafından kendilerine yaşlılık aylığı bağlanmamaktadır.
 - ✘ Kamu görevlisi kapsamındaki sigortalılardan belirli bir yaşa ulaşanlar, talepleri olmasa dahi resen emekliye ayrılırlar. Zorunlu emeklilik yaşı olarak nitelendirilen bu yaştan önce de koşulları taşımak ve talepte bulunmak kaydıyla emekliye ayrılabilir.

İŞTEN AYRILMA VE KURUMA BAŞVURU

- ✘ 5510 sayılı Yasa kapsamında yaşlılık aylığı,4/1,a kapsamındaki hizmet sözleşmesi ile ve 4/1, b kapsamındaki bağımsız çalışan sigortalılar için kendiliğinden bağlanmaz. Aylık bağlanabilmesi için 4/1,a kapsamındaki hizmet sözleşmesi ile çalışanların çalıştıkları işten ayrılmaları, 4/1, b kapsamındaki bağımsız çalışanların ise sigortalılığa esas faaliyete son verip vermeyeceğini beyan etmeleri ve aylık bağlanması için Kuruma yazılı olarak başvurmaları gereklidir.
- ✘ 5510 sayılı Yasanın 4/1, b bendine tabi bağımsız çalışan sigortalıların yaşlılık aylığına hak kazanabilmesi için ayrıca GSS primi dahil olmak üzere prim ve prime dahil her türlü borçlarının ödenmiş olması gerekmektedir.

KOLAYLAŖTIRILMIŖ EMEKLILIK DURUMLARI

- ✘ Türk sosyal güvenlik hukukunda bazı durumlarda sigortalının içinde bulunduğu özel durum gözetilerek, sigortalının daha erken emekli olmasına olanak saėlanmıŖtır. Bu durumlar aŖaėıda açıklamalı olarak sıralanmıŖtır.

1. İLERİ YAŞTAKILAR

- ✘ Sigortalılar, yaş hadlerine 65 yaşını geçmemek üzere üç yıl eklenmek ve adlarına en az 5400 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olmak şartıyla da yaşlılık aylığından yararlanabilirler (m.28).
- ✘ Böylece 2036 yılına kadar yaş şartı kadınlar için 58'den 61'e, erkekler için ise 60'tan 63'e çıkıp, kesintisiz 18 yıllık çalışma ile de yaşlılık aylığına hak kazanılacaktır.
- ✘ Kademeli yaş geçişi dikkate alındığında bu hak, ilgili yıllarda yer alan yaşlara üçer yıl eklenerek kazanılabilecek, ancak 65 yaşın geçmemesi gerekecektir.
- ✘ Yukarıda belirtilen 5400 günlük süre ilk defa;
 - 30.4.2008 tarihi ile 31.12.2008 tarihleri arasında sigortalı sayılanlar için 4600 gün olarak,
 - 1.1.2009 tarihinden itibaren sigortalı sayılanlar için ise her takvim yılı başında 4600 güne 100 gün eklenmek suretiyle 5400 günü geçmemek üzere uygulanır.

2. SIGORTALI OLARAK ÇALIŞMAYA BAŞLAMADAN ÖNCE MALUL OLANLAR

- ✘ Sigortalı olarak ilk defa çalışmaya başladığı tarihten önce malul sayılmayı gerektirecek derecede hastalık veya özürü bulunan ve bu nedenle malullük aylığından yararlanamayan sigortalılara, en az 15 yıldan beri sigortalı bulunmak ve en az 3960 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olmak şartıyla yaşlılık aylığı bağlanır.
- ✘ Belirtilen 3960 günlük süre ilk defa;
 - Bu Kanunun yürürlüğe girdiği 01.05.2008 tarih ile 31.12.2008 tarihleri arasında sigortalı sayılanlar için 3700 gün olarak,
 - 1.1.2009 tarihinden itibaren sigortalı sayılanlar için ise her takvim yılı başında 3700 güne 100 gün eklenmek suretiyle 3960 günü geçmemek üzere uygulanır.

-
- ✘ Kurumca yetkilendirilen sağlık hizmet sunucularının sağlık kurullarınca usulüne uygun düzenlenecek raporlar ve dayanağı tıbbî belgelerin incelenmesi sonucu, Kurum Sağlık Kurulunca çalışma gücündeki kayıp oranının;
 - a) % 50 ilâ % 59 arasında olduğu anlaşılan sigortalılar, en az 16 yıldan beri sigortalı olmaları ve 4320 gün,
 - b) % 40 ilâ % 49 arasında olduğu anlaşılan sigortalılar, en az 18 yıldan beri sigortalı olmaları ve 4680 gün, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olmak şartıyla yaş şartları aranmaksızın yaşlılık aylığına hak kazanırlar. Bunlar kontrol muayenesine tâbi tutulabilirler.

a)'da belirtilen 4320 günlük süre ilk defa;

- Bu Kanunun yürürlüğe girdiği 01.05.2008 tarih ile 31.12.2008 tarihleri arasında sigortalı sayılanlar için 3700 gün olarak,
- 1.1.2009 tarihinden itibaren sigortalı sayılanlar için ise her takvim yılı başında 3700 güne 100 gün eklenmek suretiyle 4320 günü geçmemek üzere uygulanır.

b)'de belirtilen 4680 günlük süre ilk defa;

- Bu Kanunun yürürlüğe girdiği 01.05.2008 tarih ile 31.12.2008 tarihleri arasında sigortalı sayılanlar için 4100 gün olarak,
- 1.1.2009 tarihinden itibaren sigortalı sayılanlar için ise her takvim yılı başında 4100 güne 100 gün eklenmek suretiyle 4680 günü geçmemek üzere uygulanır.

3. MADEN İŞYERLERİNİN YERALTI İŞLERİNDE ÇALIŞANLAR

- ✘ Madenlerin yer altı işyerlerinde çalışmak yıpratıcı bir iş olduğu için yaşlılık aylığı koşulları kolaylaştırılmıştır.
- ✘ 5510 sayılı Yasanın 28.maddesi uyarınca, Bakanlıkça tespit edilen maden işyerlerinin yeraltı işlerinde sürekli veya münavebeli olarak en az 20 yıldan beri çalışan sigortalılar için yaş şartı 55 olarak uygulanır.
- ✘ 5510 sayılı Yasa'nın Geçici 9. Maddesi ilave kolaylıklar da getirmiştir. Bu madde uyarınca, 5510 sayılı Yasanın yürürlük tarihinden önce 506 sayılı Yasaya tabi sigortalılardan;
 - a) En az 20 yıldan beri Bakanlıkça tespit edilen maden işyerlerinin yeraltı işyerlerinde sürekli çalışan ve bu işlerde en az 5000 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödeyen sigortalılara yazılı talepleri halinde yaş şartları aranmaksızın yaşlılık aylığı bağlanır.

-
- b) En az 25 yıldan beri Bakanlıkça tespit edilen maden işyerlerinin yeraltı işyerlerinde yeraltı münavebeli işlerinde çalışan ve bu işlerde en az 4000 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödeyen sigortalılara da yaş şartları aranmaksızın 8100 gün prim ödemiş sigortalılar gibi yaşlılık aylığı bağlanır.
- ✘ 50 yaşını dolduran ve malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tâbi çalışmalarının en az 1800 gününü Bakanlıkça tespit edilen maden işyerlerinin yeraltı işlerinde geçirmiş olan sigortalılara da;
- 8.9.1999 tarihinde önce sigortalı olarak çalışmaya başlayanlar için, 5000 gün prim ödeme veya 15 yıllık sigortalılık süresi ve en az 3600 gün prim ödeme;
 - 8.9.1999 tarihinden sonra sigortalı olarak çalışmaya başlayanlar için ise, 7000 gün veya 25 yıllık sigortalılık süresi ve en az 4500 gün prim ödemiş olma şartlarıyla yaşlılık aylığı bağlanır.

-
- ✘ 5510 sayılı Yasa'nın Geçici 9. Maddesi uyarınca, 5510 sayılı Yasanın yürürlüğe girdiği tarihten önce beşinci fıkrada belirtilen işlerde çalışmaya başlayan sigortalıların, bu Kanunun yürürlük tarihinden önce veya sonra bu işlerde geçen çalışmalarının en az 1800 gün olması halinde bu çalışmalarının dörtte biri toplam prim ödeme gün sayılarına ilave edilir.
 - ✘ Bunlar için malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi, sigortalının prime esas kazancının % 23'üdür. Bunun % 9'u sigortalı hissesi, % 14'ü de işveren hissesidir.
 - ✘ 5510 sayılı Yasanın yürürlüğe girdiği tarihten sonra ilk defa maden işyerlerinin yeraltı veya yeraltı münavebeli işlerde çalışmaya başlayanlar hakkında, bu Kanunun fiili hizmet zammı süresine ait hükümleri uygulanır.

4. ERKEN YAŞLANMIŞ OLDUĞU TESPİT EDİLEN SIGORTALILAR

- ✘ 5510 sayılı Yasanın 28.maddesi uyarınca, 55 yaşını dolduran ve erken yaşlanmış olduğu tespit edilen sigortalılar, yaş dışındaki diğer şartları taşımaları halinde yaşlılık aylığından yararlanırlar.

5. MALUL ÇOCUĞU BULUNAN KADIN SIGORTALILAR

- ✘ 5510 sayılı Yasanın 28.maddesi uyarınca, emeklilik veya yaşlılık aylığı bağlanması talebinde bulunan kadın sigortalılardan başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede malûl çocuğu bulunanların, 5510 sayılı Yasanın yürürlüğe girdiği tarihinden sonra geçen prim ödeme gün sayılarının dörtte biri, prim ödeme gün sayıları toplamına eklenir ve eklenen bu süreler emeklilik yaş hadlerinden de indirilir.

FIILI HİZMET SÜRESİ ZAMMI VE İTIBARI HİZMET SÜRESİ ZAMMI

Fiili Hizmet Süresi Zammı

- ✘ 5510 sayılı Yasanın 40.maddesinde belirtilen işyerlerinde ve işlerde 4/1, (a) ve (c) kapsamında çalışan sigortalıların prim ödeme gün sayılarına, bu işyerlerinde ve işlerde geçen çalışma sürelerinin her 360 günü için karşılarında gösterilen (60, 90 veya 180 gün olabilen) gün sayıları, fiilî hizmet süresi zammı olarak eklenir.
- ✘ 360 günden eksik sürelerle ait fiilî hizmet süresi zammı, 360 gün için eklenen fiilî hizmet süresi ile orantılı olarak belirlenir.
- ✘ Fiili hizmet süresi zammı,40.maddedeki tablonun (13) ve (14) numaralı sıralarında belirtilen asker ve polis sigortalılar için sekiz, diğer sigortalılar için beş yılı geçmemek üzere maluliyet, yaşlılık ve ölüm sigortaları prim ödeme gün sayısına eklenir. Bu sürelerin, üç yılı geçmemek üzere yarısı emeklilik yaş hadlerinden düşülür.
- ✘ Tablonun (10) numaralı sırasında yer alan yeraltı maden işlerinde çalışan sigortalılar için bu süre sınırı uygulanmaz. Belirtilen yaş haddi indiriminden yararlanabilmek için ölüm ve maluliyet halleri hariç, tablonun (10) numaralı sırasında yer alan madenlerin yer altı işlerinde çalışan sigortalıların en az 1800 gün, diğer sıralarda yer alan sigortalıların ise en az 3600 gün belirtilen işyeri ve işlerde çalışmış olmaları şarttır.

İTİBARI HİZMET SÜRESİ ZAMMI

- ✘ İtibarî hizmet süresi, 5510 sayılı Yasaya göre bağlanacak aylıklar ve yapılacak toptan ödemelerin hesabında dikkate alınan, ancak hiçbir şekilde 5510 sayılı Yasayla tanınan hakları kazanma bakımından gerekli prim ödeme gün sayısı, yaş ve emeklilik ikramiyesinin hesabında dikkate alınmayan süredir.
- ✘ Sigortalıların aşağıda yazılı görevlerde geçen zamlar hariç, fiilî hizmet sürelerinin her yılı için;
 - a) Subay (yedek subay dahil), astsubay, uzman jandarma, uzman erbaş ve sözleşmeli erbaş ve erlerden;
 1. Harbi doğuran genel ve kısmî seferberliğe katılanların, harbin ilânından seferberliğin bitim tarihine,
 2. Seferberliği gerektiren iç tedip hareketlerine fiilen katılan birliklerde görevli olanların, çarpışmaların başlangıcından seferberliğin sona erdiği tarihe,

3. Harp veya seferberlik ilân edilmeden, Anayasanın 92 nci maddesi veya Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler uyarınca, yabancı ülkelere gönderilen Türk Silâhlı Kuvvetlerinde görev yapanların çarpışma meydana gelmesi halinde, çarpışma süresince veya çarpışma bitmeden dönenler için Türkiye'ye dönüş tarihine, kadar geçen tutsaklık süreleri dahil fiilî hizmet sürelerinin,

b) 4 üncü madde gereği sigortalı sayılanlardan bu fıkranın (a) bendinin (1), (2) ve (3) numaralı alt bentlerinde yazılı hareketlere sivil görevli, er veya erbaş olarak katılanların, bu durumlarda geçen fiilî hizmet sürelerinin, bu tarihlerden sonra devam eden tutsaklık sürelerinin,

c) Harp halinde düşmana tutsak düşen veya düşman tarafından enterne edilen sigortalılardan kanunları gereğince, aylıkları ödenmek suretiyle, sözleşmeli personel hariç olmak üzere kurumları ile ilgileri kesilmeyenlerin, bu durumlarda geçen fiilî hizmet sürelerinin,

her yılı için altı ay itibarî hizmet süresi olarak eklenir. Bu nedenlerle eklenecek itibarî hizmet sürelerinin toplamı, üç yıldan fazla olamaz.

-
- ✘ Kamu idarelerinde pilot olan ve olmayan uçucu, denizaltıcı, dalgıç, kurbağa adam ve paraşütçülerin bu görevlerde geçirdikleri fiilî hizmet sürelerinin her yılı için üç ay itibarî hizmet süresi eklenir. Bunlardan bu maddenin birinci fıkrasının (a) bendinin (1) ve (2) numaralı alt bentlerinde gösterilenler için itibarî hizmet süresi zamları ayrıca eklenir.
 - ✘ Her yıl sonunda, sigortalının fiilî hizmet süresine bu maddenin birinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentleri ile ikinci fıkrası hükümleri uyarınca eklenen itibarî hizmet süresinin her otuz günü için, yılın son ayında sigortalı adına ödenen malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortasına ait sigortalı ve işveren prim toplamı kadar ayrıca itibarî hizmet süresi primi işverenden tahsil edilir. Süresinde yatırılmayan tutarlar için 89 uncu madde hükümleri uygulanır.

YAŞLILIK TOPTAN ÖDEMESİ VE İHYA

- ✘ 5510 sayılı Yasanın 31.maddesi uyarınca, herhangi bir nedenle çalıştığı işten ayrılan veya işyerini kapatan ve yaşlılık aylığı bağlanması için gerekli yaş şartını doldurduğu halde malullük ve yaşlılık aylığı bağlanmasına hak kazanamayan sigortalıya, kendi adına bildirilen veya ödediği malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primlerinin her yıla ait tutarı, yazılı isteği üzerine, her yılın gerçekleşen güncelleme katsayısı ile güncellenerek toptan ödeme şeklinde verilir.
- ✘ Toptan ödeme yapılarak hizmetleri tasfiye edilmiş bulunanlardan, yeniden 5510 sayılı Yasaya tabi olarak malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olanlar, yazılı olarak müracaat etmeleri halinde, aldıkları toptan ödemenin ödeme tarihi ile yazılı istek tarihi arasında geçen yıllar için her yılın gerçekleşen güncelleme katsayısı ile güncellenerek bulunan tutarın ilgiliye tebliğ tarihini takip eden ayın sonuna kadar ödemeleri halinde, bu hizmetler ihya edilerek bu Kanunun uygulanmasında dikkate alınır (m.31).